

Kapitalismi, syyllisyys, vastarinta

Aloitetaan vuodesta 1968, vuoden 68 kevään tapahtumista. Niistä on nyt neljäkymmentä vuotta. Itse synnyin muutamia vuosia aikaisemmin. En toisin sanoen ottanut osaa tuolloin vielä mihinkään poliittiseen toimintaan – en ainakaan poliittisesti tiedostavana subjektina. Olen kuitenkin saanut nauttia vuoden 1968 kevään tapahtumien ja aatteiden hedelmistä. Samalla olen kuitenkin nähnyt jotain näiden aatteiden ongelmallisuudestakin. En tarkoita nyt stalinismia ja muita ikäviä asioita. En tarkoita edes yksinomaan Suomen tapahtumia. Puhun pikemminkin vuoden 1968 hienoista ideaaleista ja ihanteista, joiden puolesta taisteltiin kaikkialla läntisessä maailmassa. Suurin osa näistä ideaaleista oli mahtavan hienoja. Itselleni näistä mieluisimpia ovat rauhan sanoman lisäksi ajatus kaikkien ihmisen tasa-arvoisuudesta ja luovuttamattomista oikeuksista. Eikä pidä unohtaa myöskään ajatuksia siitä, että kukin yksilö saa ilmaista itseään vapaasti ja kehittää omia potentiaalejaan, olla luova ja samalla nauttia elämästään. Vasemmiston on yhä syytä pitää kiinni näistä ihanteissa ja ideaaleissa.

Kapitalismi on kuitenkin merkillinen kone. Se on jonkinlainen kaappauskone. Se kykenee kaappaamaan piiriinsä melkein minkä tahansa pyrkimyksen ja ideaalin ja asettamaan sen pääoman kasaamisen palvelukseen. Vuoden 1968 ideaaleista etenkin itseilmaisun vapaus, vaatimus omien potentiaalien täysimittaisesta kehittämisestä, vaatimus luovuudesta ja vapaasta liikkumisesta sekä vaatimus siitä, että ihmisellä on oikeus nauttia omasta elämästään: nämä kaikki toimivat nykyään kapitalismin piikkiin. Järjestelmä on kaapannut ne omiksi vaatimuksiksi. Se, mitä ihmiset vaativat vuonna 1968, on nykyään järjestelmän vaatimus: ilmaise itseäsi vapaasti, kehitä ja toteuta mahdollisuuksiasi ja sisäisiä potentiaalejasi, ylitä rajasi, ole luova, nauti elämästä. Itse asiassa näistä kaikista on tullut nykyään *määräyksiä*. Vuonna 1968 ajateltiin, että kykyjen kehittäminen ja aktualisoiminen, ihmisen ääretön luovuus, on elämän rikkauden lähde. Järjestelmä oli aluksi tätä vastaan. Ainakin vanhempi sukupolvi piti sitä haihatteluna. Siinä

vaiheessa, kun vuoden 68 nuorista aikuisista tuli vallanpitäjiä, järjestelmän uusia tukipilareita, vastustus loppui kuin seinään. Nämä nuoret olivat oppineet, mihin luovuus pystyy. Siksi he kapitalistiseen järjestelmään integroiduttuaan halusivat integroida myös luovuuden ja nautinnon tuohon järjestelmään. Sillä luovuus ja nautinto ovat tosiaankin rikkauden lähde: ne merkitsevät rahaa. Juuri rahan takia nytkin puhutaan kaikkialla luovuudesta ja innovatiivisuudesta. Eikä vain puhuta: luovuudesta ja innovatiivisuudesta on tullut ehdoton vaade. Jopa siinä määrin, että nykyään vain innovatiivisella näyttää olevan oikeus olemassaoloon. Nykykapitalismi on toisin sanoen pakkolunastanut itselleen vuoden 1968 vaatimukset, joka esitettiin vallanpitäjiä vastaan. Nykyään nuo vaatimukset ovat vallanpitäjien vaatimuksia. Kyse ei ole enää oikeuksista vaan käskyistä: ole luova ja nauti. Tämä vastaa hyvin jakoa tuotantoon ja kulutukseen. Tuotannossa vaaditaan kaikkien kykyjen kehittämistä ja toteuttamista, luovuutta ja innovatiivisuutta. Kulutuksen puolella sen sijaan vaatimuksena on nauttiminen: 'Nautin, olen siis olemassa', kuten viimeaikoina televisiossa esitetyn jäätelömainoksen iskulause kuuluu.

Tässä on eräs yhtymäkohta nykykapitalismin ja vuoden 1968 kanssa. Vuonna 1968 haluttiin asettua vanhaa pakotusjärjestelmää vastaan luovuuden ja nautinnon puolesta. Haluttiin ylittää vanhan maailman rajat – etenkin moraaliset ja moralistiset rajat ja raja-aidat. Ihmisen tuli saada ilmaista itseään vapaasti ja rajoituksetta. Niin ikään hänen tuli saada nauttia vapaasti esimerkiksi seksuaalisuudestaan, jonka vanha maailma oli moralistisuudellaan tukahduttanut. Vanha maailma – itse asiassa melkein koko länsimainen historia – määrittäytyi aina rajojensa kautta. Asetettiin raja, jota ei saanut ylittää. Ylityksestä rangaistiin. Joko objektiivisesti tai sitten subjektiivisen tunteena kautta, omantunnon kolkutuksena ja syyllisyytenä. Kreikkalaiset kutsuivat tällaista ylittämistä aikanaan hybrikseksi. Kristityt ovat kutsuneet sitä synniksi. Valistuksen aikana sitä kutsuttiin epämoraalisuudeksi. Kaikkina aikoina se on kuitenkin tarkoittanut sitä, että yhteiskunnan tila on määrittynyt jollain tavoin ehdottomien ja näkyvien rajojen kautta, joilla erotetaan toisistaan kielletty ja sallittu, sopiva ja epäsopiva. Ihminen oli

hyvä silloin, kun ei ylittänyt rajaa ja pysyi sen sisällä. Hän piti itseäänkin tällöin hyvänä. Ei ollut huono omatunto, ei syyllisyyttä. Jos sen sijaan niin sanoaksemme 'kaidalta tieltä' poikettiin, seurauksena oli moitteita toisilta ja pahaa mieltä omantunnon takia.

Vuoden 1968 moraalivallankumouksessa tällainen 'moralistinen' ja 'normalisoiva' rajayhteiskunta tuomittiin kokonaan. Se kahlitsee ihmisen itseilmaisun vapautta. Se syyllistää nautinnon takia, jos nautinto ei ole täysin konventionaalinen, moraalisiin raameihin sopiva. Vaadittiin rajojen poistamista – lopulta jopa kasvatuksessakin. Jollain tavoin ne poistuivatkin. Otetaan esimerkiksi seksuaalisuus. Enää ei ole häpeällistä nauttia seksuaalisuudesta. Esimerkiksi pornografian kulutus, edes kaikkein merkillisimmän sellaisen, ei ole häpeällistä eikä sen pitäisi johtaa syyllisyydentunteisiin. Mitään tällaista ei meiltä vaadita. Päinvastoin, sellaiset jotka tällaista vaativat leimataan vanhoillisiksi ja moralisteiksi. Sellaisia he tietenkin ovatkin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö vaatimuksia olisi. Nyt vaaditaan nimenomaan nauttimista. 'Etkö nauti seksuaalisuudestasi? Opettele siis nauttimaan! Nautitko seksuaalisuudestasi kuitenkaan tarpeeksi? Et varmaankaan. Siispä osta pornoa ja apuvälineitä – osta meiltä Viagraa!' Nykykapitalistinen järjestelmä on kuin Freudin erään psykoottisen potilaan Jumala. Lainaan tämän potilaan sanoja: 'Jumala vaatii jatkuvaa nauttimista normaalina olemassaolon muotona tämän maailmajärjestyksen sisällä. On minun velvollisuuteni antaa hänelle sitä.' Jo tämä seksuaalisuuteen liittyvä esimerkki osoittaa mistä nykyjärjestelmässä on kyse, ei vain kulutuksessa vaan tuotannossakin. Huonoa omaatuntoa ja syyllisyyttä ei tuoteta enää rajojen avulla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö syyllisyyttä olisi. Nyt syyllisyyttä tuotetaan rajattomasti. *Itse asiassa kapitalismi on rajaton syyllistämiskone.* Jos aiemmin syyllistettiin siitä, että oltiin ylitetty raja, nykyään syyllistetään siitä, *että et kykene saavuttamaan rajaa* – etkä kykene saavuttamaan rajaa, koska raja loittonee aina kun lähestyt sitä. Kapitalismissa *mikään ei ole koskaan tarpeeksi.* Aristoteleen mottona oli taannoin, että ei liian vähän eikä liian paljon vaan sopivasti. Nykyään mikään ei ole sopivasti. Kaikki on liian vähän. Kaikkein paraskaan ei ole koskaan

tarpeeksi, sillä 'tarpeeksi' merkitsee sitä, että ihmiseltä ei voi vaatia lisää – esimerkiksi luovuutta ja nautintoa. On itse asiassa hyvin kuvaavaa, että yhden aikamme edelläkävijäyrityksen, nimittäin Googlen, yksi yritysmotoista kuuluu: 'Great is not good enough' – 'Suurenmoinen ei ole tarpeeksi hyvä.' Tässä kiteytyy koko kapitalismin psykologia: 'not enough'. Tämä selittää sen, miksi kapitalismi on rajaton syyllistämiskone.

On tietenkin totta, että aina on ollut tavoitteita, jotka ylittää pelkän laillisuuden tai hyvätapaisuuden rajat. Tämä ylitavoitteellisuus, mahdottomat vaatimukset, 'not enough', on ollut erityisesti kristillinen pahe. Kristilliselle Jumalalle oikein mikään ei ole riittänyt. Tekojen avulla et Jumalan hyväksyntää saa. Ajatustenkin on oltavat puhtaita – jopa unien. Tämä ajoi monet uskovat hulluuden partaalle. Keskiajalla etenkin melankolia oli yleinen vaiva. Kristillisessä kulttuurissa oli kuitenkin aina olemassa armon horisontti. Itse asiassa Jumala hyväksyykin kaikki, erotuksetta – teoista ja ajatuksista huolimatta. Tämä olikin monille uskoville tapa paeta hulluuteen asti vaivaavaa syyllisyydentunnetta. Meidän näkövinkkelistä tunnetuin näistä uskovista on tietenkin Martti Luther, joka 'parani' kammottavasta huonosta omastatunnosta tajuttuaan, että Paavalin ilmoittama Jumala onkin armon Jumala, joka ei loppupeleissä pane ihmisiä tilille heidän teoistaan ja ajatuksistaan. Se, mikä erottaa kristillisen Jumalan pääoman jumalasta, on se, että jälkimmäisestä puuttuu armon horisontti. Kapitalistinen jumala ei tunne armoa. Kristillisen Jumalan tavoin se vaatii mahdottomia, mutta toisin kuin edellinen, kapitalismin jumala ei lunasta tästä mahdottomuudesta väistämättä seuraavaa syyllisyyttä ja riittämättömyyden tunnetta. Kapitalismin jumala ei tule koskaan sanomaan: 'ei se mitään' tai edes että 'tämä riittää'. Se ei tule sanomaan tätä, koska kapitalismi *toimii* vain jos ihminen tuntee riittämättömyyttä. Jos ihminen kokisi riittävänsä, näin järjestelmä spekuloi, hän ei yrittäisi enemmän. Hän ei kuluttaisi tarpeeksi, koska ei yrittäisi nauttia enemmän eikä hän tuottaisi tarpeeksi, koska hän luulisi, että hänen työpanoksensa on jossain tilanteessa riittävä. Siksi järjestelmä ruokkii tarkoituksella riittämättömyyttä – ja niin kauan kuin tuosta riittämättömyydestä johtuva melankolia,

tai nykykielellä masennus, ei täysin lamaannuta kulutusta ja tuotantoa, se on vain pieni sivuhaitta. Sitä paitsi järjestelmä on keksinyt myös lääkkeen tuota sivuvaikutusta vastaan: nimittäin masennuslääkkeen. Sen avulla, näin järjestelmä uskoo, ihminen kykenee jälleen kohtaamaan oman riittämättömyytensä, joka on kirjattu järjestelmään sisään jonkinlaisena ontologisena lähtökohtaolettamuksena. Siten ihminen kykenee taas kehittämään omia luovia kykyjään ja nautinnon mahdollisuuksiaan.

Näistä syistä meidän tulisi mielestäni suhtautua jonkinlaisella varauksella niihin, jotka yhä edelleen puhuvat itseilmaisun ja luovuuden puolesta vuoden 1968 hengessä. Yksi tähän perinteeseen sijoittuvista filosofeista on ranskalainen Gilles Deleuze, joka paitsi otti osaa vuoden 68 tapahtumiin Ranskassa myös jatkoi innokkaasti samalla linjalla aina kuolemaansa saakka. Viimeaikoina useita Deleuzen kirjoja on käännetty suomeksikin. Yksi Deleuzen ajatuksia oli, että on olemassa aktiivisia ja reaktiivisia voimia, jollain tavoin ehkä kaikkiallakin mutta ennen muuta ihmisessä. Tämän jaottelun Deleuze lainasi Friedrich Nietzscheltä, mutta käytti sitä omiin tarkoituksiinsa. Deleuzen mielestä aktiiviset voimat on 'hyviä' voimia. Ne on luovia voimia, jotka menevät omalle rajalleen aktualisoiden omat potentiaalinsa. Reaktiiviset voimat ovat vuorostaan voimia, jotka estävät aktiivisia voimia menemästä rajalleen – toisin sanoen tekemästä sitä, mihin ne kykenee. No nyt esimerkiksi laki on Deleuzen mielestä tällainen reaktiivinen voima. Se estää luovaa voimasta etenemästä vapaasti rajalleen. Se estää sitä aktualisoimasta sen potentiaalia, joka luovaan voimaan luonnostaan sisältyy. Laki ei toisin sanoen anna ihmisen tehdä sitä, mikä hänen ruumiiseensa on kirjattu mahdollisuutena. Tai biologisesti ilmaistuna, laki on se, joka estää ihmistä käyttämästä kaikkia niitä kapasiteetteja, jotka sisältyy hänen geeniperimäänsä mahdollisuuksina. Lain poistaminen ei kuitenkaan tarkoita Deleuzen mukaan anarkiaa. Se tarkoittaa sitä, että ulkoapäin asetetun lain sijaan astuu *elämän itsensä laki*. Kun elämän annetaan kehittyä vapaasti, se luo omat muotonsa, jotka eivät välttämättä ole anarkistisia missään väkivaltaisessa merkityksessä. Deleuzen mukaan tätä elämän lakia ei kuitenkaan voida tietää

etukäteen. Se opitaan tuntemaan vain kokeilemalla. Se opitaan tuntemaan, kun kokeillaan 'mihin ruumis kykenee'. Hänen mielestään me emme nimittäin vielä tiedä, mihin aktiviteetteihin se kykenee.

Näin Deleuze. Eikö kuitenkin nykykapitalismi ole juuri kone, joka lakkaamatta kokeilee, mihin ruumis vielä kykenee? Eikö kapitalismin laki ole juuri elämänlaki, joka ei aseta rajaa vaan vaatii kaikkien voimien rajalle menemistä? Eikö kapitalismi ole vielä tätäkin 'hienompi' kone, sillä se sanoo, että rajaa ei edes ole, vaan voimia voidaan ja tulee kehittää äärettömiin, yli kaikkien rajojen? Kun ihminen kuvittelee saavuttaneensa jotakin, kun hän ajattelee, että nyt olen toteuttanut kykyjäni riittävällä tavalla, kapitalistinen kone tulee ja sanoo, että 'ei tuo vielä mitään'. 'Oikeasti et vielä tiedä mihin ruumiisi kykenee' ja jatkaa: 'Mutta me kyllä voimme ottaa siitä selvää!' Juuri tässä kapitalistinen kone on loistava: se kykenee ottamaan selvää, mihin ruumis kykenee – oli kyse sitten vaikka ihmisruumiista tai maapallon biosfääristä. Ja tämän se selvittää nimenomaan kokeilemalla. Se vaikka tuhoaa ruumiin, jos on tarvis – ja etenkin, jos kukaan ei sitä estä. Sillä itse se ei itselleen rajaa aseta. Kapitalismin immanentin 'elämänlain' näkökulmasta maailma onkin pelkkä koelaboratorio ja ihminen tuon laboratorion hiiri. Ja se, että tuo hiiri on nykyään laboratorion tärkein resurssi, ei tee siitä sen vähempää hiirtä.

Viimeaikoina olemme saaneet kuulla, että vasemmisto ei saa kuitenkaan olla konservatiivinen. Että vasemmisto ei saa vaipua nostalgiaan. Mielestäni tämä on jollain tavoin kummallista. *Vasemmisto on aina ollut konservatiivinen suhteessa kapitalistiseen koneeseen.* Se on aina vaatinut kapitalistisen koneen mahdottomien vaatimusten rajoittamista. Kapitalistinen kone vaatii ihmiseltä kaiken. Se riistää niin paljon kuin on mahdollista – ja sen se tekee empimättä. Näin se on aina tehnyt. Se on aina vaatinut mahdotonta. Tätä ei voida vastustaa sanomalla, että me annamme sille vielä enemmän kuin se vaatii – nauttimalla vieläkin enemmän, liikkumalla vieläkin enemmän, kommunikoimalla enemmän, olemalla vieläkin luovempia, aktualisoimalla kaikki potentiaalit vieläkin tehokkaammin. Kapitalistista konetta voi vastustaa vain asettamalla sille rajoja: tästä pidemmälle me emme mene. Näin vasemmisto on aina

tehnyt. Tämä on aiemmin tapahtunut oikeuksien kautta eikä se voi nykyäänkään tapahtua kuin oikeuksien kielellä. Vasemmiston on edelleen vaadittava oikeuksia. Vasemmiston on nyt vaadittava erityisesti *oikeutta kohtuulliseen elämään*.

Kohtuullinen elämä on elämää, jossa vaatimuksilla on raja. Kohtuullinen elämä on riittävää elämää ja tyytyväistä elämää – elämää ilman syyllisyyttä ja häpeää. Voi olla, että tämä ei kuulosta kovin radikaalilta vaatimukselta. Nykyjärjestelmän näkökulmasta se on kuitenkin äärimmäisen radikaali vaatimus. Juuri kohtuullisuus, riittävyys ja tyytyväisyys ovat asioita, jota vastaan järjestelmä ei voi sietää. Jos ihminen tuntee riittävänsä, hän lakkaa yrittämästä koko ajan enemmän ja tehokkaammin. Hän ei luo eikä nauti tarpeeksi. Siksi järjestelmä ei vaadi mahdollista vaan mahdotonta.

Tämä takia onkin aika ironista, että vuoden 1968 yksi iskulauseista oli: ole realisti, vaadi mahdottomia. Nykyään tämä on järjestelmän iskulause. Sitä vastaan on asetettava vasemmiston iskulause: ole idealisti, vaadi realismia. Vaadi oikeutta elää ilman lääkitystä. Vaadi oikeutta elämään, johon ihminen realistisesti kykenee – elämään ilman jatkuvaa itsensä myymistä, jatkuvaa virran mukana menemistä, jatkuvaa liikkumista, jatkuvaa itsensä kehittämistä, ilman jatkuvaa uudistumista, ilman jatkuvaa kouluttautumista, ilman jatkuvaa itsensä reflektointia, kommunikointia ja uudelleen luomista. Vaadi oikeutta *olla rauhassa*. Jonkun mielestä tällainen vaatimus saattaa kuulostaa nostalgiselta. Sehän tarkoittaa, että ihmisellä on esimerkiksi pysyvä työpaikka, riittävä palkka, kohtuuhintainen asunto, riittävä sosiaaliturva ja niin edelleen. Kyse ei ole kuitenkaan nostalgiaa. Nämä ovat vasemmiston tavoitteita, jotka *eivät ole koskaan toteutuneetkaan*. On vaikeaa olla nostalginen jotakin sellaista kohtaan, jota ei ole koskaan ollut olemassakaan.

On tietenkin otettava huomioon, että maailma muuttuu – ja sen mukana esimerkiksi työ. Kuten vastikään julkaistussa kirjassa *Vasemmisto etsii työtä* sanotaan, nykyään työ on yhä selkeämmin karannut paikasta ja ajasta ja on levinnyt kaikkialle eikä mihinkään. Tämä ei oikeastaan tarkoita muuta kuin sitä, että ihminen tekee nykyään työtä aina ja kaikkialla. Sen sijaan, että me näkisimme tässä jonkin

suuren mahdollisuuden, meidän tulisi kuitenkin mielestäni käsittää, että kapitalismi on aina halunnut, että ihminen tekee työtä aina ja kaikkialla. Vasemmiston ansiosta tämän halun toteutumiselle on kuitenkin asetettu raja. Tälle halulle on edelleenkin asetettava raja – etenkin kun vanhat raja-aidat yritetään väkivalloin kaataa. Meidän ei tule tehdä välttämättömyydestä hyvettä, etenkään kun kyse ei ole suinkaan mistään välttämättömyydestä. Kun järjestelmä yrittää viedä meiltä taistelemalla saamiamme oikeuksia, meidän ei tule vain puolustaa näitä oikeuksia vaan meidän on vaadittava niitä lisää. Voi olla, että niin sanottua aivotyötä ei voi rajata aikaan ja paikkaan – että aivotyössä ihminen työskentelee nukkuessaankin. Tämä voi pitää paikkaansa, mutta tämä ei suinkaan tarkoita, että esimerkiksi työajanlyhentämisvaatimuksista tulisi turhia. Päinvastoin. Nyt tuo lyhentäminen ei kuitenkaan voi tarkoittaa sitä, että ollaan vähemmän aikaa työpaikalla. Nyt se tarkoittaa sitä, että ajatellaan työtä vähemmän ja enemmän jotakin muuta.

Edellä mainitussa kirjassa sanotaan niin ikään: 'Emme halua vakituista työtä, vaan enemmän pätkätöitä'. Minä vuorostani sanon, että jos vasemmisto ei kykene asettumaan nykyisiä kapitalismin tendenssejä vastaan, tämä vaatimus on hyvinkin pian toteutettu. Kapitalistinen järjestelmä toteuttaa sen varsin mielellään. Pätkätöiden puolesta vasemmiston ei tarvitse taistella. Pätkätyöt se saa yksinkertaisesti luopumalla kaikesta taistelusta. Voi olla, että nykyiset puolueet ja ammattiyhdistykset eivät ota kysymystä pätkätöistä tarpeeksi vakavasti. Prekariaatilla ei ole edustajia. Ongelmaa ei kuitenkaan ratkaista luopumalla koko edustuksellisuuden periaatteesta. Voi olla, että tarvitaan enemmän suoraa toimintaa, suoraa demokratiaa, mutta on turha luulla, että prekariaatin tilanne pelkästään sillä paranee. Niin kauan kuin prekariaatilla ei ole edustajia, joilla on valtaa järjestelmän sisällä, prekariaatti on järjestelmän armoilla. Se syö vain pöydältä tippuvia murusia – siitäkin huolimatta, että juuri prekariaatin sanotaan olevan järjestelmän tuottavin osapuoli. Kapitalisti ei anna koskaan sen enempää kuin sen on pakko. Voi tosin olla niinkin, että on olemassa pätkätyöläisiä, jotka eivät edes halua parantaa omaa asemaansa työelämässä – jotka julistavat, että prekariaatti on juuri prekariaattina työn

ja tuotannon maailman uusi, itsetietoinen subjekti. Minusta tämä näyttää kuitenkin vain vanhalta kunnon 'vääraltä tietoisuudelta'. Prekariaatti on päinvastoin täysin ja alastomana kapitalistisen järjestelmän armoilla. Se, että prekariaatti kokee olevansa vapaa, johtuu nähdäkseni vain uudesta vapauskäsitelmästä – sekin tavallaan vuoden 1968 perua. Vapautta ei yhdistetä enää oikeuksiin vaan tietoisuuteen. Marxin mukaan työläisen tietoisuus oli saatava vastaamaan hänen todellista tilannettaan, mutta 1960-luvulla alettiin ajatella, että *tietoisuus itsessään* onkin todellinen tilanteeni: minun yhteiskunnallinen tilanteeni on yhtä kuin tietoisuuteni tila. Toisin sanoen jos vain kuvittelen olevani vapaa, olen sitä todella – riippumatta siitä olenko orja, vanki tai pätkätyöläinen. Näin opettivat jo Stoalaiset aikoinaan ja näin opetti muun muassa Jean-Paul Sartre, vuoden 1968 yksi kuuluisimmista vasemmistointellektuelleista.

Sitä paitsi vasemmiston tavoitteena on aina ollut ajaa sorrettujen oikeuksia ja väärinkohdeltujen vaatimuksia oikeudenmukaisuudesta – olivat nuo sorretut sitten keitä tahansa. Jos uusi prekariaatti ei kuitenkaan ajattele olevansa jollain tavoin väärinkohdeltu ryhmä, jos sillä ei ole minkäänlaisia oikeudenmukaisuusvaatimuksia, miksi se edes taistelee? Onko kyse vain jonkinlaisesta yrityksestä anella arvonantoa ja kunnioitusta? Yrityksestä kohottaa itsetuntoa? Toisin sanoen jos prekariaatin kapinassa ei ole kyse alistettujen kapinasta, kyse ei myöskään ole vasemmistolaisesta kapinasta. Kaikki, mikä sanoo edustavansa uutta ja kapinallista, ei ole vasemmistolaista. Edistyksellisyys ei ole välttämättä vasemmistolaista eikä konservatiivisuus välttämättä oikeistolaista. Edes radikaalius ei ole välttämättä vasemmistolaista. On olemassa oikeistoradikalismia ja on olemassa edistyksellinen oikeisto. On olemassa oikeistolaista vastarintaa ja jopa fasistista vastarintaa. Järjestelmää voidaan vastustaa monesta näkökulmasta – eikä yksikään näistä näkökulmista ole neutraali.

Tässäkin suhteessa taidan tosin olla hieman toisilla linjoilla *Vasemmisto etsii työtä* kirjan kirjoittajien kanssa. Heille vasemmistolaisuudessa ei ole kyse arvoista eikä periaatteista. Silti hekin näyttävät puolustavan työväen asiaa. Tämä ei ole kuitenkaan mikään arvovapaa ilmaus – siitäkään huolimatta, että oikeistokin

sanoo puolustavansa ja jopa edustavansa nykyään työväkeä. Itse menisin pidemmälle: vasemmistolaisuutta on vain sillä, missä ajetaan sorrettujen, alistettujen, vähäosaisten ja maattoman kansan asiaa. Vasemmistolaisuutta on vain siellä, missä ajetaan tasa-arvoa. Tämä erottaa vasemmiston oikeistosta – ainakin jos pitäydytään länsimaisten liberaalien demokratioiden puitteissa. Oikeisto ei piittaa vähäosaisista, alistetuista ja maattomasta kansasta. Oikeisto on liike, joka uskoo, että oikeus on sama asia kuin saavutettu asema. Tasa-arvoa se ei ajattele lainkaan. Teoksessaan *Politiikka* Aristoteles onkin sanonut osuvasti:

On vaikeaa löytää totuus tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuudesta. Se on kuitenkin helpompaa kuin taivutella niitä, jotka kykenevät ahnehtimaan suuremman osuuden. Heikommat pyrkivät aina etsimään tasa-arvoa ja oikeutta, vahvemmat eivät sitä ajattele.

Juuri näin. Oikeutta vaatii vain se, jolle on tehty vääryyttä. Tasa-arvoa tavoittelee vain se, joka uskoo, että epätasa-arvo ei ole oikein. Oikeisto ei usko tasa-arvoon syystä, että sen mielestä jokaisen on saatava se, minkä hän kykenee ahnehtimaan. Oikeistolaisuus on kyvyn ideologiaa kun taas vasemmistolaisuus on aatesuunta, jossa korostetaan olemassaolon sinänsä arvokkuutta – kyvyistä riippumatonta olemisen tasa-arvoisuutta. Tässä on arvopohja ja periaate, jotka ilman vasemmistolaisuutta ei ole edes olemassa. Tämän takia vasemmistolaisuus voi olla sekä uudistusmielistä että konservatiivista. Se on uudistusmielistä silloin, kun tasa-arvoa ei ole toteutettu ja konservatiivista silloin, kun toteutettua tasa-arvoa uhataan. Kaikki uudistukset ja edistykset eivät toisin sanoen ole todellista edistystä. Sitä eivät olleet Natsien uudistukset ja edistykset eivätkä sitä ole nykyyuudistukset, joilla ihmiseltä riistetään oikeus kohtuulliseen elämään.

On totta, että vasemmisto tarvitsee uutta liikettä, voimaa ja energiaa, alistettujen 'elämän voimistamista'. Tässä olen täysin samoilla linjoilla edellä mainitun kirjan kirjoittajien kanssa. Kirjassa asetetaan kuitenkin tavallaan vastakkain

perinteiset kollektiiviset elämän voimistamisen liikkeet ja uudet henkilökohtaista ja persoonallista korostavat karnevalistiset liikkeet. Kirjoittajien mielestä perinteisten liikkeiden aika on ohi. Näin voi ollakin, mutta vasemmiston kannalta tämä ei ole aivan ongelmatonta. Sikäli kuin vasemmisto on liike, joka edistää nimenomaan alistettujen ja sorrettujen asiaa, politiikan henkilökohtaistuminen, joka on seurausta yhteiskunnan individualisoitumisesta, toimii monella tavoin vasemmistoa vastaan. Vasemmiston voima perustuu sorrettujen solidaarisuuteen, mutta tilanteessa, jossa politiikasta tulee yksinomaan henkilökohtainen asia – asia, jossa yhteisen aatteen sijaan korostuu yksilöllinen identiteetti – solidaarisuuden muodostumisesta tulee vaikeaa ellei mahdotonta. Karnevaalissa ollaan toki yhdessä, mutta jos kyse on vain oman yksityisen identiteetin vahvistamisesta, karnevaalissa ollaan yhdessä yksin. Tässäkin asiassa 60-luvun vasemmistolaisuudella on sormensa pelissä. Perinteisesti vasemmisto halusi vapauttaa ihmisen kapitalismin ikeestä vaatimalla ihmisille oikeuksia. Edellä sanoin, että 60-luku toi peliin vapauden tietoisuuden vapautena. On vapautettava ihmisen tietoisuus – vaikka sitten huumeiden avulla. Vuoden 1968 hengessä esitettiin kuitenkin toinenkin vapauden vaatimus, johon jo edellä viittasin: ihminen on vapautettava normaaliuden kahleista. Esitettiin, että kaikenlainen normalisuus ja normalisointi, kaikkinaisen ulkoapäin tapahtuva määrittely ja lokerointi on pahasta – jonkinlaista fasismia. Ihmisen on itse saatava määrittää vapaasti identiteettinsä ja tyyliinsä moninaisuuksista koostuvissa sosiaalisissa peleissä.

Voidaan tietenkin kysyä, mitä vikaa tässä on? Vasemmiston näkökulmasta – vasemmiston joka haluaa olla poliittinen liike – tässä on ongelmallista se, että normalisointipelossaan ihminen ei enää uskalla sitoutua. Sitoutuminen merkitsee alistumista yhteiselle päämäärälle. Sitoutuminen on aina jonkinlaista normalisoitumista – luopumista opportunistisesta identiteetin ja tyylin määrittelystä. Tähän nykyaikainen normalisointipelkoinen ihminen ei kuitenkaan ole valmis. Tämä tekee hänestä kuitenkin heikon suhteessa järjestelmään. Sitoutumaton jää lopulta yksin eikä yksinäisestä vasemmistolaisesta ole poliittisesti mihinkään

muuhun kuin äänestämään vaaleissa. Toisaalta ongelmallista on se, että tämä normaalisuuspelko ja siihen liittyvä yksilöllisen tyylin korostus sopii varsin hyvin kapitalistiselle järjestelmälle. Vaikka nykyjärjestelmässä ihminen tuntee olevansa hukassa – muun muassa syistä, jotka liittyvät työelämän olosuhteiden jatkuvaan huonontamiseen – on kuitenkin vielä olemassa perusta, jolle identiteetti voidaan rakentaa. Järjestelmä itse tarjoaa tämän perustan. Tämä perusta on nimenomaan tyyli. Tyyli on keino, miten ihminen voi tuntea 'kuuluvansa' joukkoon ja olla samalla vapaa ja yksilöllinen. Tyyli sopii hyvin nykyihmiselle, koska se ei ole normalisoiva. Jokainen voi valita tyyliinsä itse. Jokainen valitseekin tyyliinsä itse. Siksi tyyli tuntuu niin kovin yksilöllisestä ja hienolta identiteetin perustalta. Tyyli on vapautta – nimittäin vapautta ostaa. Tyyli luodaan kuluttamalla, ostamalla vaatteita, tavaroita, palveluja. Ei ihme, että punk-rock, joka alkoi jonkinlaisena yleisenä kapinana (en tosin tarkkaan tiedä mitä vastaan), päättyi Suomessa Maukka Perusjätkään, joka lauloi: 'Vaatteet on mun aatteet'. Tähän päättyi ja samalla varmaan osaltaan päätyikin vuoden 1968 vallankumous. Punk-rockistakin tuli tuote ja punkrokkarista pelkästään oman tyyliinsä edustaja. Voi vain toivoa, että nykypäivän karnevalistisissa liikkeissä ei ole kyse pelkästään oman tyylin vapaasta ilmaisemisesta.

Oman tyylin etsimisen ja tyyliin tukeutumisen sijaan alistettujen voimistaminen edellyttää alistettujen organisoitumista. Kapitalismin ja rahan valtaa vastaan voidaan asettua vain kollektiivisesti yhteiseen aatteeseen sitoutuen ja siihen luottaen. Voi olla, että tällainen organisoituminen on nykyään vaikeaa. Yksilöllisten kulutusvalintojen tyyliobjekti ei halua organisoitua. Jos tyyliobjekti haluaa asettua vastarintaan, hän haluaa tehdä sen yksilöllisesti kulutusvalintojensa kautta. Tällainen vastarinta ei mielestäni kuitenkaan riitä asettamaan rahan vallalle rajoja. Tyyliobjekti voi ohjata rahavirtoja 'eettisiin' kohteisiin, mutta tyyliobjekti ei ole oikeusobjekti eikä tyyliobjektille anneta oikeuksia. Hänelle annetaan vain mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti kuluttajana. Oikeuksia varten tarvitaan kollektiivista voimaa – massojen esittämiä vaatimuksia. Ei toisin sanoen pidä uskoa

niitä, jotka sanovat, että kollektiivisten vaatimusten aika on ohi. Se on ohi vain, jos näitä vaatimuksia lakataan esittämästä.

Edellä mainitussa kirjassa *Vasemmisto etsii työtä* ei juurikaan esitetä kollektiivisia vaatimuksia. Yksi vaatimus sieltä kuitenkin löytyy – ja se esitetään moneen otteeseen. Tämä on vaatimus vastikkeettomasta perustulosta. Tämä on mainio ajatus, joskin se osoittaa, että viimekädessä tämänkin kirjan kirjoittajat panevat toivonsa valtioon ja sen keräämiin verotuloihin. Mielestäni siinä ei olekaan mitään pahaa. Jätettäköön jääräpäinen valtionvastaisuus amerikkalaiselle uskonnolliselle oikeistolle. Perustulovaatimus on kuitenkin pelkkää ilmaa ja intellektuellien haihattelua niin kauan kuin sen takana ei ole asiaa ajavaa organisoitunutta massaliikettä. Tästä syystä intellektuellien on löydettävä yhteinen sävel tavallisten ihmisten kanssa – puhuteltava ja kuunneltava heitä. Intellektuellit eivät ole vielä tavallisia ihmisiä eikä heistä sellaisia koskaan tulekaan. Esimerkiksi tänä vuonna suurin osa ikäluokasta valitsi ammattikoulun lukion sijaan. Vasemmiston kohtalonkysymys ei ole vain se, miten se vastaa tietotyön muutoksiin vaan vähintäänkin yhtä lailla se, millä tavoin se kykenee puhuttelemaan ja kuuntelemaan näitä nuoria, tulevia työläisiä – ja ajamaan heidän oikeuksiaan.